

SECTION 6. APPLIED CULTURAL STUDIESDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-15>**DIGITAL CULTURAL HERITAGE AND EVOLVING CULTURAL
MEMORY IN WARTIME UKRAINE****ЦИФРОВІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
ТА ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФОРМ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ
В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ****Gorbul T. O.**

*Doctor of Philosophy (Cultural Studies),
Member of the Board
Association of Cultural Studies
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Горбул Т. О.

*доктор філософії (культурологія),
член правління
Асоціація культурологів України
м. Київ, Україна*

Цифровізація культурної спадщини за останні десятиліття вийшла за рамки суто технологічного процесу, спрямованого на збереження об'єктів. Вона все більш часто розглядається як соціокультурний механізм, що впливає на те, як формується, поширюється та осмислюється культурна пам'ять. У часи війни це видно більш гостро, адже між руйнацією матеріального об'єкта та його представленістю в культурному просторі все більш часто стоїть сервер, хмарне сховище, грантова лінія, волонтерська команда або дисципліна резервного копіювання.

Мета цього дослідження – розкрити цифровізацію культурної спадщини як чинник, що трансформує культурну пам'ять через інфраструктуру, інституційний відбір та сучасні механізми присутності в культурному просторі, зокрема в умовах війни в Україні.

В основі нашої наукової позиції лежить ідея поєднання культурологічної перспективи *memory studies* з аналізом інфраструктурним і платформним умов, тобто цифровізація розглядається не як «додатковий канал» репрезентації минулого, а як середовище в якому порядок і тривалість збереження, доступу та авторитету пам'яті формуються через керування даними, інституційними рішеннями та процедурами платформного ранжування та добору.

Культурна пам'ять зазвичай розглядається як система символічних форм, через які суспільство передає уявлення про минуле поза межами

індивідуального досвіду, спираючись на носії, інституції та медіа [1]. У цифровому середовищі ці засади набувають нового значення, адже поряд з матеріальним об'єктом існують файл і метадані, поруч із музеєм чи архівом – платформа та її правила, а медіарежим задається інтерфейсом перегляду, пошуку і колекціонування. Нині «збереження» означає керування життєвим циклом даних (наприклад, міграцією форматів, підтримкою метаданих, контролем доступу та оновленням), тобто роботою проти технічного забуття, яке може настати швидше за культурне.

Війна увиразнює інфраструктурні та інституційні умови пам'яті: хто має ресурси збереження, які колекції стають пріоритетними, за якими критеріями відбираються об'єкти і як узгоджується відкритість з безпекою. Сам факт оцифрування стає актом відбору, коли визначається те, що потрапляє в цифровий обіг, швидше набуває ціннісно-смыслового наповнення, тоді як неоцифроване ризикує бути витісненим через брак «видимості». У цьому контексті цифрова спадщина функціонує як феномен цифрової культури з власними правилами доступу і визнання [3], включно з грантово-проектними способами підтримки [6].

Одним з проявів такої інфраструктурної вразливості стала культурна релокація, яка «стала одним з пріоритетних напрямів національної стратегії» [2, с. 41]. Її варто розглядати не лише як фізичне переміщення фондів, а й як зміну інфраструктурного функціонування культурної пам'яті, де цифрові копії функціонують як гарантія її продовження. У такому контексті цифровізація перестає бути допоміжною технологією і набуває статусу умовного «другого носія» пам'яті, що забезпечує її продовження поза межами географічної локалізації.

Коли цифрова спадщина інтегрується в повсякденний обіг, вона починає працювати як механізм виробництва ідентичності: національні наративи переживаються через інтерфейс, пошук, фільтри, теги та добірки [3]. «Алгоритмічність» тут розглядається як сукупність конкретних процедур: ранжування результатів пошуку, рекомендаційних підказок, стандартизованих карток об'єктів, правил публікації і модерації, а також структури метаданих, що визначає, який контекст стане видимим. У цьому контексті, наприклад, цифрові фотоархіви «виступають не лише як сховища фотографій і документів, а й як засоби формування національної ідентичності через доступ до колективної пам'яті» [5, с. 429]. Водночас відкритість доступу не гарантує осмисленості, а швидкість поширення може витіснити контекстуальну відповідальність. У сфері аудіовізуальної спадщини Ю. Коваленко акцентує на викликах та інституційних практиках цифрового

збереження в умовах воєнного часу, що прямо впливає на доступність подальшого розуміння минулого [4].

Технології 3D, VR та AR змінюють способи доступу до минулого, формуючи досвід «присутності» поза фізичною наявністю об'єкта. Деякі автори демонструють, що в українському воєнному контексті такі практики реалізуються як відповідь на загрозу фізичного знищення спадщини. Проте в такому випадку, на нашу думку, загострюється розбіжність між збереженням і трансформацією, адже ефект присутності може зчитуватись як гарантія смислу, а реконструкція як завершена картинка, що заспокоює травму і водночас зменшує конфліктність довкола спадщини, перетворюючи об'єкт на «контент».

Міжнародні проекти у сфері інфраструктури пам'яті, наприклад Europeana, загострюють боротьбу за інтерпретацію минулого в інформаційному просторі, де вирішальними стають стандарти опису, мовна політика, способи ліцензування та партнерські зв'язки [7]. Для України це означає, що цифровізація перетворюється з інструмента збереження, в сферу боротьби за значення в глобальному культурному просторі, зокрема за те, як минуле буде назване, класифіковане і прочитане зовні та всередині країни.

Отже, цифровізація культурної спадщини постає не як нейтральний інструмент, а як чинник, що трансформує культурну пам'ять, способи залучення до культури та інструменти формування уявлень про минуле. У цифровому середовищі культурна пам'ять формується у взаємодії інституційних стратегій, інфраструктурної підтримки та практик користувачів; в умовах війни вона стає водночас способом збереження і простором трансформації, ставлячи під питання традиційні уявлення про автентичність, авторитет і ієрархію смислів.

Література:

1. Assmann J. Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*. 1995. No. 65. С. 125–133. <https://doi.org/10.2307/488538>
2. Головач Н. М. Збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: формування національної стратегії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 4. С. 39–45.
3. Кулиняк М. А. Цифрова культурна спадщина як феномен цифрової культури. *Культурологічний альманах*. 2022. Вип. 3. С. 218–227. doi:10.31392/cult.alm.2022.3.28.
4. Kovalenko Y. Digital preservation of Ukrainian audiovisual heritage during wartime: challenges and institutional practices. *Journal of the Institute of Arts and Cultural Studies, Latvian Academy of Culture*. 2025. С. 75–79. doi:10.55877/cc.vol27.534.

5. Логвіненко К. О. Цифрові фотоархіви як чинник збереження культурної спадщини й формування національної ідентичності в Україні. *Культурологічний альманах*. 2025. Вип. 2. С. 428–429. doi:10.31392/cult.alm.2025.2.51.

6. Український культурний фонд. Реєстр програми «Культурна спадщина». URL: <https://ucf.in.ua/> (дата звернення: 19.02.2026).

7. Europeana. Європейська цифрова платформа культурної спадщини. URL: <https://www.europeana.eu/> (дата звернення: 19.02.2026).